

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»**

Кафедра сімейної та спеціальної педагогіки і психології

**СТОРОЖ В.В.
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ,
ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»
Для студентів першого (бакалаврського) рівня підготовки
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта**

Одеса 2024

*Рекомендовано до друку вченою радою Університету Ушинського
(протокол № 11 від 29 лютого 2024 р.)*

Рецензенти:

Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувачка кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського»;

Стрельбицька С.М. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ДЗ КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».

Сторож В. В.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять, організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Експериментальна психологія»: метод. реком. Одеса : Університет Ушинського, 2024. 43 с.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять, організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Експериментальна психологія» містять плани проведення, зміст практичних занять та самостійної роботи студентів; питання для самоперевірки, тестові завдання, питання до заліку, ситуативні вправи, практичні завдання, приблизну тематику індивідуального навчально-дослідного завдання та методичні рекомендації щодо їх виконання.

@Університет Ушинського, 2024

@ В. В. Сторож

ЗМІСТ

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У СТРУКТУРІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	4
РОЗДІЛ 1.	
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	6
РОЗДІЛ 2.	
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	16
РОЗДІЛ 3.	
КОНТРОЛЬНІ ЗАСОБИ ПЕРЕВІРКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИЧНОЇ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	31
ГЛОСАРІЙ.....	39
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	41

«Експериментальна психологія» в курсі підготовки студентів — майбутніх психологів дошкільного закладу освіти зумовлена необхідністю досліджувати і прогнозувати закономірності проявів психіки на науковому рівні. Експериментальна психологія вивчає основні закономірності, умови, принципи застосування в науці експериментального методу, досліджує основні етапи експериментального дослідження психіки. Формулює основні поняття, якими користуються психологи: «метод», «експеримент», «змінна», «гіпотеза», що визначає науковість цих понять і стежить за об'єктивністю, науковою базою психологічних досліджень. Експериментальна психологія шукає основні закономірності та етапи організації та проведення наукового дослідження, розкриває особливості інтерпретації результатів експерименту та ін.

Серед основних дидактичних одиниць навчального курсу наступні: експериментальна психологія; історія експериментальної психології; психологічні методи; експеримент; квазіексперимент; змінна; гіпотеза; валідність; надійність; стратегії відбору досліджуваних; кореляції.

Підготовка студентів до експериментально-дослідницької діяльності заслуговує особливої уваги в навчальному процесі. Вивчення особливостей застосування експериментального методу в психології є важливим компонентом професійної підготовки психолога, що допомагає йому дослідити не тільки ті чи інші психічні явища, а й причини їх виникнення, науково обґрунтовано прогнозувати прояви певних психічних закономірностей.

Вивчення навчальної дисципліни «Експериментальна психологія» дасть змогу студентам зосередитися на проблемі методів психологічних досліджень, зрозуміти відмінність експерименту від інших методів дослідження, усвідомити ті величезні можливості, які відкриваються в процесі психологічного експерименту.

Зміст навчальної дисципліни є інтегративним до соціальних та гуманітарних дисциплін, зокрема він ґрунтується на знаннях студентів у галузі експериментальної психології, особливостях планування та проведення експериментального дослідження, специфіці інструментарію в умовах дошкільного закладу.

Мета навчальної дисципліни «Експериментальна психологія»: полягає у отриманні студентами системних знань з теоретичних та практичних основ експериментальної психології як науки, розкрити особливості змісту планування, організації, проведення експериментального дослідження психіки, можливості обробки та інтерпретації експериментальних даних, сприяти на цій основі формуванню загальної психологічної культури та компетентності студентів, їх готовності до професійної діяльності.

Призначення курсу експериментальної психології полягає в тому, щоб озброїти майбутнього психолога знаннями про загальну методологію досліджень в психології, як теоретичну так й емпіричну, умінь самостійно будувати гіпотези, задачі та процедури майбутніх експериментальних досліджень, сформувати в майбутніх фахівців здатність до аналізу, співставлення, розробки психологічних досліджень в їх ретроспективі.

Реалізація мети забезпечує досягнення результатів навчання за програмою дисципліни завдяки відповідному навчальному змісту.

Основні навчальні **завдання** дисципліни «Експериментальна психологія»:

- формування знань про закономірності, умови, принципи застосування експериментального методу в психології;
- навчання студентів вмінню вірного планування психологічного експерименту;
- формування вмінь і навичок проведення валідного експериментального дослідження психіки;
- розвиток умінь і навичок правильно і науково обґрунтовано пояснювати психологічні факти, ті або інші прояви особистості людини на основі експериментальних даних.

Очікувані результати вивчення дисципліни

знати:

- особливості становлення експериментального методу в психології, а також проблеми і перспективи експерименту в сучасній психології;
- сутність експерименту як засобу пізнання психічної реальності;
- типи експериментів і їх особливості;
- основні етапи експериментального дослідження психіки;
- види змінних, їх контроль у психологічному експерименті;
- види гіпотез, можливості їх перевірки в експерименті;
- особливості планування психологічного експерименту;
- стратегії відбору досліджуваних у репрезентативні вибірки;
- можливості кореляційного підходу в психологічних дослідженнях,
- специфіку розвитку та проявів психічних властивостей людини.

уміти:

- визначати, аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання;
- демонструвати розуміння закономірностей та особливостей розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань;
- самостійно обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проективні методики тощо).
- формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, вміння дотримуватися процедури дослідження;
- презентувати результати власних досліджень;
- знати та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності.

демонструвати здатність і готовність до:

- планування психологічного експерименту;

- проведення повноцінного експериментального дослідження;
- критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

РОЗДІЛ 1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Теми практичних занять

№ теми	Назва теми
1	<i>Семінар</i> «Предмет і завдання експериментальної психології»
2	<i>Семінар</i> «Експеримент у систем і методів наукового дослідження психіки»
3	<i>Семінар/Дискусія</i> «Експериментальне спілкування»
4	<i>Семінар/Практикум</i> «Змінні у експериментальній психології. Вимір змінних»
5	<i>Семінар/Практикум</i> «Гіпотези у структурі психологічного дослідження»
6	<i>Семінар/Практикум</i> «Валідність експериментального дослідження. Вибірка досліджуваних»
7	<i>Практикум</i> «Плани експериментального дослідження»
8	<i>Семінар/ Практикум</i> «Обробка результатів психологічного вимірювання (кількісний і якісний аналіз)»
9	<i>Семінар/практикум</i> Дослідницька програма в експерименті. Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів
10	<i>Семінар/ дискусія</i> Етика експериментального дослідження

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Семінар «Предмет і завдання експериментальної психології»

Питання до обговорення

1. Передумови запровадження експерименту в психології.
2. Етапи становлення експериментального методу в психології.
3. Об'єкт вивчення експериментальної психології як науки.
4. Предмет і завдання експериментальної психології.
5. Роль основних напрямів психологічної науки установлені психологічного експерименту.
6. Історія становлення експериментальної психології.
7. Розвиток експериментального дослідження психіки у вітчизняній і зарубіжній психології.
8. Експериментальний метод у психології на сучасному етапі.

9. Основні правила організації і проведення експериментального дослідження в лабораторії В. Вундта.
10. Особливості експериментального підходу в психології.
11. Поясніть, чому перші експерименти у психології в основному були проведені в рамках психофізіології?
12. У чому полягає нормативність психологічного експерименту?

Практичне завдання

Реферат:

1. Внесок основних напрямів психологічної науки в становлення і розвиток експерименту в психології.
2. Основні підходи до розуміння сутності експерименту і його структури (Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, С. Д. Максименко, С. Л. Рубінштейн та ін.).

Доповідь:

1. Історія розвитку зарубіжної експериментальної психології наприкінці ІХ та на початку ХХ століть.
2. Історія розвитку вітчизняної експериментальної психології наприкінці ІХ та на початку ХХ століть.

Презентація: Тенденції розвитку сучасної експериментальної психології

Есе:

1. Роль експериментального дослідження психіки у здобутті наукових психологічних знань.
2. Аналіз основних тенденцій розвитку сучасної експериментальної психології.

Складання термінологічного словника

Завдання.

Робота в малих групах. Кожна група – прихильник одного з підходів сучасної Експериментальної психології. Потрібно привести якомога більше аргументів на користь «свого» підходу, визначити особливості експериментального підходу в психології.

Семінар «Експеримент у системі і методів наукового дослідження психіки»

Питання до обговорення

1. Що є методологією наукового дослідження?
2. Види психологічних досліджень.
3. Класифікація методів психологічного дослідження Б.Г. Ананьєва.
4. Які провідні загальнонаукові дослідницькі методи?
5. Основні переваги і недоліки різноманітних методів психологічного вивчення.
6. Місце експерименту в дослідженні психічної реальності.

7. Сутність експериментального дослідження психіки.
8. Принцип експериментального дослідження психіки.
9. Організація емпіричного дослідження психіки.
10. Поняття експерименту, його відмінність від спостереження.
11. Переваги експерименту як методу психології порівняно зі спостереженням.
12. Роль спостереження у психологічному експерименті.

Практичне завдання:

Реферат: Поняття про методологію, метод, методику.

Доповідь: Специфіка планування і проведення соціального експерименту.

Презентація:

1. Експеримент у віковій і педагогічній психології.
2. Експерименти в соціальній психології.

Есе: Переваги та проблеми експериментального дослідження психіки.

Складання термінологічного словника

Завдання. Розбийтеся на команди. Завдання для кожної команди: спробуйте пригадати якомога більше експериментів, що проводяться в різних сферах психології. Розбийте дослідження по галузям, опишіть їх відповідно до схеми: хто провів експеримент, мета, завдання, гіпотези, досліджувані (вибірка), результати (коротко) і висновки.

«Спостереження – це метод?»

1) Розбийтеся на 2 підгрупи. Виберіть, яка з груп буде виступати в «захист» спостереження, а яка «проти».

1 група обговорює всі плюси спостереження, необхідність його включення в культуру експериментатора, право називатися методом експериментальної психології.

2 група обговорює всі слабкі сторони спостереження, його суб'єктивність і вплив на результати дослідження.

Практичне завдання

Робота з методикою «Діагностика актуального емоційного стану»
Л. В. Кулікова.

Семінар/Дискусія «Експериментальне спілкування»

Питання до обговорення

1. Діяльність експериментатора в експерименті.
2. Основні чинники спілкування експериментатора і випробуваного.

3. Типові помилки експериментатора при оцінці результатів діяльності випробовуваних (Л. Бергер).
4. Випробуваний: його діяльність в експерименті.
5. Особистість випробуваного і ситуація психологічного експерименту.
6. Спільна діяльність випробуваного й експериментатора.
7. Мотивація поведінки випробуваного в експериментальній ситуації (М.Т Орн, Л.Б. Крістіансен і ін.).
8. Особливості спілкування з дорослими піддослідними і випробуваними дітьми.
9. Вплив ситуації експерименту на його результат.
10. Поводження з досліджуваним: що входить в це поняття?
11. У чому полягають особливості сприйняття експерименту дітьми?
12. Типові помилки дослідження: чи можна їх уникнути?
13. Вимоги до експериментального інструктування, контролю дій досліджуваного, протоколювання і самозвіту.

Практичне завдання:

Реферат: Експеримент як спільна діяльність досліджуваного та експериментатора.

Доповідь: Ефект Розенталя (Пігмаліона).

Презентація: Поведінкові прояви випробовуваних, які є артефактами. «Ефект плацебо», «Ефект Хоторна», «Ефект аудиторії», «Ефект Зайонца».

Есе: Психологічні проблеми експериментального спілкування.

Складання термінологічного словника

Завдання. У малій групі (3-4 особи) проведіть дослідження з розробки, теоретичного обґрунтування і експериментального апробування програми розвитку соціального інтелекту студентів. Результати оформити у вигляді самозвіту.

Семінар/Практикум «Змінні у експериментальній психології. Вимір змінних»

Питання до обговорення

1. Поняття змінної, види змінних.
2. Джерела артефактів у маніпулюванні змінними.
3. Проблема ізоляції і контролю змінних.
4. Вимір змінних, психологічні шкали.
5. Критерії якості виміру змінних.

6. Види змінних у експериментальному дослідженні психіки.
7. Типи незалежних змінних: ситуаційні, інструктивні і персональні.
8. Види незалежних змінних: якісні і кількісні, дворівневі і багаторівневі змінні.
9. Залежні змінні. Різновиди залежних змінних.
10. Види змішувань змінних. Ефект послідовності при маніпулюванні незалежною змінною.
11. Експериментальний контроль змінних у психологічному дослідженні.

Практичне завдання:

Реферат: Залежні і незалежні змінні.

Доповідь: Види змінних.

Презентація: Поняття змінної у психологічному дослідженні.

Есе: формула Левіна в експериментальній психології - В — поведінка, Р — особистість, S — ситуація, тобто в експерименті забезпечується можливість передбачити поведінку особистості в певній ситуації.

Складання термінологічного словника

Завдання. Проведіть аналіз експериментів, описаних в психологічних і педагогічних журналах за планом:

- а) чому присвячене дослідження;
- б) якою є загальна проблема;
- в) яка гіпотеза;
- г) які змінні;
- д) який експериментальний план;
- е) як автор аналізує та інтерпретує дані;
- ж) узагальнений аналіз.

Завдання. Визначить в сфері ваших наукових інтересів, в тому яка сфера людської поведінки вас цікавить. Сформулюйте предмет свого інтересу і конкретизуйте його. Що саме в даній поведінці вас цікавить? Сформулюйте проблему. Що саме в вашому предметі представляється незрозумілим і вимагає пояснення?

Семінар/Практикум «Гіпотези у структурі психологічного дослідження»

Питання до обговорення

1. Поняття про гіпотезу в науковому дослідженні психіки.
2. Види гіпотез у психологічному дослідженні.
3. Принцип фальсифікованості та верифікованості наукової гіпотези.
4. Експериментальна гіпотеза та її особливості.
5. Експериментальні та статистичні гіпотези.
6. Вимоги до формулювання наукових гіпотез у психологічному експерименті.

7. Рівні гіпотез: теоретичний, емпіричний, статистичний.
8. Яким вимогам мають відповідати наукові гіпотези у психологічному експерименті?
9. Як дослідник формулює експериментальну гіпотезу? Які джерела інформації він може використовувати?
10. Який тип наукових запитань використовується при формулюванні закономірних тверджень?

Практичне завдання:

Реферат: Поняття про гіпотезу в науковому дослідженні психіки.

Доповідь: Статистичні гіпотези.

Презентація: Рівні гіпотез: теоретичний, емпіричний, статистичний.

Есе: Емпіричні гіпотези.

Складання термінологічного словника

Завдання.

1. Група 5-6 осіб готує набір прикладів, формулює тему, мету та гіпотезу експериментального дослідження.
2. Дослідника цікавить питання: чи пов'язані між собою креативність (тобто творча обдарованість) і тривожність дошкільників? Вивчаючи літературу, дослідник виявив одну групу вчених, які вважають, що творчо мисляча дитина повинна бути менш тривожною. Інша група вчених вважає, що ці властивості ніяк не пов'язані. Які методи можна застосувати для організації подібного дослідження? Обґрунтуйте свою відповідь.
3. Дослідником сформульована основна гіпотеза: «Успішний розвиток допитливості дітей дошкільного віку стане можливим, якщо грамотно організувати спільну діяльність дітей і дорослих на підставі новітніх навчальних розробок». Сформулюйте на її основі альтернативну і уточнюючу гіпотези.

Завдання 2. Тема наукового дослідження «Формування у студентів психологічної готовності до використання інноваційних технологій у професійній діяльності психолога». Сформулюйте гіпотезу вказаного дослідження.

Семінар/Практикум «Валідність експериментального дослідження. Вибірка досліджуваних»

Питання до обговорення

1. Валідність експерименту: зовнішня та внутрішня валідність і умови її досягнення.
2. Поняття валідності експерименту і валідності психодіагностичного тесту.
3. Види валідності.

4. Аналіз факторів, що загрожують внутрішній і зовнішньої валідності експериментального дослідження.
5. Генеральна сукупність і експериментальна вибірка.
6. Репрезентативність вибірки.
7. Стратегії відбору досліджуваних у вибірку.
8. Що таке експериментальна група досліджуваних?
9. Що таке контрольні група досліджуваних?

Практичне завдання:

Реферат: Експериментальна вибірка.

Доповідь: Валідність тестів, особливості її визначення і перевірки.

Презентація: Фактори, що загрожують валідності експерименту (артефакти).

Есе: Поняття надійності та валідності експерименту.

Складання термінологічного словника

Завдання.

1. Зробіть випадкову вибірку з вашої групи. Повторіть дану вправу, зробивши розшаровану вибірку, яка відобразатиме кількість чоловіків і жінок у вашій групі.
2. Припустимо, що Ви вирішили, використовуючи метод опитування, з'ясувати ставлення студентів до різних навчальних предметів. Всіх студентів свого ЗВО Ви опитати, ймовірно, не зможете, тому вирішили скласти вибірку кількістю 100 осіб. Як Вам слід вчинити, складаючи вибірку...

Практикум «Плани експериментального дослідження»

Питання до обговорення

1. Організація експерименту в психології.
2. Поняття про планування.
3. Умови і форми планування у психологічному експерименті.
4. Типи планування.
5. План як експериментальна схема варіювання умов незалежної змінної.
6. Простий план і його різновиди.
7. Складний (факторний) план.
8. Планування за латинським і греко-латинським квадратом.
9. На які принципи спирається побудова експериментальних схем?
10. Які основні особливості експерименту як активного методу дослідження?
11. Назвіть структурні елементи психологічного експерименту.

Практичне завдання:

Реферат: Експериментальні плани (до експериментальні, плани істинного експерименту, квазіекспериментальне плани). Плани ex-post-facto.

Доповідь: Особливості експериментальних планів для одного досліджуваного.

Презентація: Характеристика етапів експерименту.

Есе: Планування психологічного експерименту.

*Складання термінологічного словника**Завдання.*

1. Уявіть собі, що Вам необхідно провести емпіричне дослідження на тему «Вплив музики на емоційний стан людини». Визначте структурні елементи психологічного дослідження.

2. Робота проводиться в групах 5-6 осіб. Кожна група обирає та представляє приклади експериментів. Завдання: уважно прочитати, визначити гіпотезу дослідження, які змінні застосовано в експерименті та надайте відповіді на питання. Після завершення кожна група презентує експеримент аудиторії.

3. Запропонуйте план дослідження по темі «Дослідження проблем сучасного студентства». Конкретизуйте тему, сформулюйте гіпотезу. Вкажіть залежну, незалежну, зовнішні змінні. Опишіть, як буде організовано дослідження, експериментальний план, принцип підбору вибірки..

Семінар/ Практикум «Обробка результатів психологічного вимірювання (кількісний і якісний аналіз)»

Питання до обговорення

1. Поняття про інтерпретацію результатів експерименту.
2. Складові інтерпретації експериментальних результатів.
3. Особливості обробки результатів експериментального дослідження у психології.
4. Типи пояснення результатів психологічного дослідження.
5. Проблема узагальнення результатів дослідження.
6. Типові помилки узагальнення експериментальних даних.
7. Визначте рівні інтерпретації даних експериментального дослідження психіки.
8. Надайте характеристику складових інтерпретаційного етапу експериментального дослідження психіки.
9. Вимоги до складання звіту про результати експериментального дослідження психіки.

10. Методи аналізу результатів експериментів як перевірка статистичних гіпотез про відмінності груп.
11. Рівень статистичної значущості.
12. Параметричні і непараметричні методи.
13. Аналіз результатів кореляційних досліджень.
14. Основні види кореляційних досліджень: прості, порівняльні, структурні.
15. Змінні в кореляційних дослідженнях.
16. Области застосування кореляційних досліджень.
17. Можливі інтерпретації кореляційних зв'язків між змінними

Практичне завдання:

Реферат: Академічний стиль в наукових психологічних текстах.

Доповідь: Галузі застосування кореляційних досліджень

Презентація: «Результати емпіричного дослідження»

Есе: Мова та стиль наукової роботи

Складання термінологічного словника

Завдання. Сплануйте по одному дослідженню. Вкажіть мету, об'єкт, предмет, гіпотезу, методи, змінні; опишіть етапи організації експерименту, методи статистичної обробки результатів.

Семінар/ Практикум «Дослідницька програма в експерименті. Аналіз та презентація результатів психологічних експериментів»

Питання до обговорення

1. Узагальнення наукових і експериментальних даних.
2. Форми відображення результатів наукового дослідження:
3. повідомлення, доповіді, тези, статті тощо.
4. Поняття про візуалізацію результатів психологічного дослідження.
5. Переваги та недоліки використання таблиць як засобів візуалізації.
6. Переваги та недоліки діаграм та графіків як засобів візуалізації.
7. Які вимоги висуваються щодо узагальнення результатів експериментального дослідження?
8. Вимоги до оформлення повідомлення, доповіді.
9. Основне призначення тез.
10. Що таке стаття?. Види статей. Структура та вимоги наукової статті.
Правила оформлення статті.
11. Вимоги до презентації наукових досліджень.
12. Мова та стиль наукової роботи. Академічний етикет.

Практичне завдання:

Реферат: Основні вимоги до викладення тексту експериментального дослідження.

Доповідь: Форми представлення результатів експериментального дослідження.

Презентація: «Алгоритм представлення наукової інформації».

Есе: Оформлення тез.

Складання термінологічного словника

Завдання. Ознайомитись з прикладами наукових публікацій. Визначити вид публікації. Скласти рецензію на публікацію (тези, статті, повідомлення). Кожна група презентує свій аналіз публікації.

Яка значимість публікації результатів експериментів для розвитку психології.

Семінар/ дискусія Етика експериментального дослідження

Питання до обговорення

1. Етичні принципи в психологічному експерименті.
2. Загальні етичні принципи, прийняті в експериментальній психології: нерозголошення тесту, етика інтерпретації тестів, етика публікації тесту.
3. Значимість публікацій.
4. Наукове шахрайство: плагіат, фальсифікація даних.
5. Вимоги до згоди на участь в психологічному дослідженні.
6. Структура та функції згоди на участь в психологічному дослідженні.
7. Правове регулювання психологічних досліджень.
8. Наукове шахрайство та чистота експерименту

Практичне завдання:

Реферат: Етика психологічного дослідження.

Доповідь: Вимоги до виступів представлення результатів наукового дослідження.

Презентація: Етичні принципи досліджень.

Есе: Розкриття актуальності заявленої теми.

Складання термінологічного словника

Завдання. Ознайомтесь з етичним кодексом психолога та визначить етичні принципи проведення дослідження.

Охарактеризувати вимоги до публікацій за результатами наукових досліджень згідно Кодексу професійної етики та практики Американської психологічної асоціації (1992 р.).

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

1	<p>Вплив основних напрямів психологічної науки на становлення і розвиток експериментальної психології.</p> <p>Розвиток вітчизняної експериментальної психології.</p> <p>Різні підходи до розуміння сутності експерименту і його структури (Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, С. Д. Максименко, С. Л. Рубінштейн та ін.).</p> <p>Основні підходи до визначення предмета експериментальної психології на сучасному етапі.</p> <p>Тенденції розвитку сучасної вітчизняної експериментальної психології.</p>	Індивідуальна, групова співбесіда
2	<p>Експериментальна психологія як теорія психологічного експерименту, що базується на загальнонауковій теорії експерименту, включаючи планування експерименту і обробку даних (Ф. Дж. МакГіган і ін.).</p> <p>Розуміння експериментального методу в широкому і вузькому сенсі.</p> <p>Поняття експерименту, його відмінність від спостереження.</p> <p>Види психологічного експерименту по Г.Д. Пірьов: лабораторний (класичний, психометрія), природний, психолого-педагогічний (констатуючий, формуючий).</p>	
3	<p>Діяльність експериментатора в експерименті.</p> <p>Основні чинники спілкування експериментатора і випробуваного, які можуть спотворювати результати експерименту (С. Розенцвейг).</p> <p>Ефект Розенталя (Пігмаліона).</p>	

	Типові помилки експериментатора при оцінці результатів діяльності випробовуваних (Л. Бергер).	усне опитування, перевірка практичних завдань, залік
4	Особливості спілкування з дорослими піддослідними і випробовуваними дітьми. Поведінкові прояви випробовуваних, які є артефактами. «Ефект плацебо», «Ефект Хоторна», «Ефект аудиторії», «Ефект Зайонца». Вплив ситуації експерименту на його результат. Комунікативні артефакти і засоби їх попередження.	
5	Емпіричні методи виміру змінних у психологічному експерименті. Міри зв'язку і міри відмінностей результатів у експериментальному дослідженні психіки. Способи фіксації змін залежної змінної в психологічному експерименті: безпосередній і відстрочений. Додаткові змінні, їх різновиди: зовнішні і внутрішні. Способи контролю зовнішніх змінних: елімінація, створення константних умов, балансування, контрбалансування, рандомізація.	
6	Вимоги до формулювання наукових гіпотез у психологічному експерименті. Рівні гіпотез: теоретичний, емпіричний, статистичний. Види гіпотез у психологічному експерименті.	
7	Внутрішня валідність експерименту. Фактори, що порушують внутрішню валідність експерименту: фактор фону, фактор природного розвитку, фактор тестування, похибка вимірювання, статистична регресія, не випадковий відбір, відсіювання і ін. Зовнішня валідність експерименту. Фактори, що загрожують зовнішньої валідності експерименту (артефакти): реактивний ефект, ефект взаємодії відбору і впливу, фактор умов експерименту, фактор інтерференції впливів і ін.	
8	Основна логічна схема експериментального психологічного дослідження. Кількісні (математико-статистичні) методи обробки експериментальних даних. Первинна статистична обробка: упорядкування, ранжування, угруповання, подання у табличному вигляді; наочне представлення даних у вигляді графіків і діаграм.	

<p>Вторинна статистична обробка: висування статистичних гіпотез, підготовка даних для застосування статистичних методів (перевірка нормальності розподілу, перевірка достовірності екстремальних значень і ін.)</p> <p>Загальна характеристика етапів психологічного експерименту.</p> <p>Аналіз звітів експериментального дослідження психіки (за статтями в наукових виданнях).</p> <p>Основні принципи, що визначають етичне, відповідальне ставлення до учасників експерименту в ході проведення дослідницьких робіт.</p>	
---	--

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Практична робота № 1

Тема: «Характеристика періодів становлення експериментальної психології»

Мета: сформувати знання про особливості становлення та розвиток експериментального методу в психології.

Завдання: подати в хронологічній таблиці характеристику періодів та етапів становлення експериментальної психології.

Хід виконання.

Дата	Представники	Характеристика
I період:		
II період:.....		
1 етап ...		
2 етап ...		
3 етап ...		
4 етап ...		
5 етап ...		

III період:.....		

Висновок:

Практична робота № 2

Тема: «Процедура написання власного психологічного портрету»

Мета: ознайомити студентів з структурними компонентами психологічної характеристики особистості та з процедурою написання власного психологічного портрету.

Матеріали: результати власної психодіагностики.

Короткі відомості:

Складання психологічного портрета це один із складних та важливих завдань психолога. Адже всі люди вміють адаптуватися, пристосовуватися до певних обставин та роблять вони це по різному. Одні зорієнтовані в конкретний момент і легко пристосовуються до даної ситуації, такі люди як правило краще працюють при прийнятті рішення. Інші - орієнтовані на минуле, здатні діяти в межах жорсткої структури з чіткими рамками дозволу і заборони, правами і обов'язками, вони здатні працювати при виконанні завдання з чіткими інструкціями. Треті - орієнтовані на майбутнє з неадекватними ситуаціями поведінки, такі особи частіше виступають генераторами ідей.

Кожному психологу важливо навчитися розкривати свої внутрішні психологічні резерви. Для цього потрібно в першу чергу пізнати себе та інших, виявити темперамент, характер, спрямованість особистості і т.д.

Завдяки цим **компонентам** можна скласти психологічний портрет:

Темперамент. Завдяки темпераменту, властивому людям від народження одні - швидкі, рухливі, схильні до емоційних реакцій, інші - повільні і спокійні.

Темперамент - це фундамент нашої особистості, заснований на нервовій системі і залежить від будови тіла людини, обміну речовин в організмі. Риси темпераменту піддаються зміни, так як вони найчастіше передаються у спадок. Потрібно в першу чергу зрозуміти його особливості, щоб визначитися з родом діяльності людини.

До кожного типу темпераменту потрібно знайти свій підхід:

Сангвініки — володіють сильною нервовою системою, врівноважені і рухливі, хоча збудження у них легко змінюється гальмуванням і навпаки. Такі люди завжди обіцяють, що зроблять, але не завжди виконують обіцяне, тому їх потрібно постійно перевіряти і контролювати. Його плюси - чуйність, товариськість, життєрадісність, мінуси - легковажність, поверховість, ненадійність.

Холерик — володіє неврівноваженою нервовою системою, де переважає почуття збудження над почуттями гальмування. Вони весь час повинні бути зайняті справою, бо він свою активність направить на колектив і розкладе його зсередини. Його плюси - енергійність, цілеспрямованість, рухливість, мінуси - запальність, агресивність, конфліктність.

Флегматик — з сильним, врівноваженим, але інертним нерухомим типом нервової системи. Він не може працювати на швидкість і швидко, їх головне не підганяти, він розраховує свої сили і час і здасть свою справу в кожному випадку. Його плюси - стійкість, постійність, надійність, терплячість, активність, мінуси - повільність, байдужість, часом навіть сухість.

Меланхолік — зі слабким, неврівноваженим типом нервової системи. На таких людей не можна кричати, тиснути, давати різкі вказівки, так як вони дуже чутливі і ранимі. Їх плюси - доброзичливість, співчуття, м'якість, людяність, мінуси - недовірливість, вразливість, замкнутість і дуже низька працездатність.

В роботі холеріку легше з сангвініком, сангвініку з меланхоліком. меланхоліку з флегматиком.

Характер. В характері людини виражаються її суттєві особливості. Риси характеру — це властивості особистість, стійкі особливості поведінки людини.

Структуру характеру ділять на 4 групи, які виражають ставлення особистості до певної діяльності:

До праці — працьовитість, сумлінність, наполегливість, відповідальність, ініціативність, противагу цьому — лінь, безвідповідальність, пасивність, схильність до рутинної роботи;

До колективу і до суспільства в цілому — товариськість, чуйність, повагу, протилежність — замкненість, піклування, грубість, бездушність.

До самого себе — самокритичність, гордість, почуття власної гідності, скромність, протилежне цьому — сумнів, егоїзм, зарозумілість, образливість.

До речей — акуратність, ощадливість, щедрість, протилежне — скупість.

Формується характер завдяки морально-вольовим якостям особистості, на даному етапі виділяють 4 типи характеру:

Демонстративні особистості дуже сильно висловлюють свої емоції і переживають їх. Вони можуть брехати, не розуміючи цього, хоча не здатні прикидатися і намагаються постійно переконати оточуючих. Вони дуже артистичні натури, які вміють грати своїми почуттями на публіці. Завдяки своїй

артистичності мають позитивні риси — дуже добре розуміють людей, вони можуть стати письменниками, акторами і соціальними працівниками. Приймають свої рішення стрімко і імпульсивно, нічого не обдумуючи.

Педантичний тип — протилежність демонстративному типу. Їх негативні риси — нерішучість і постійне відчуття страху за своє життя, можуть висловити позитивні якості такі як, пунктуальність, акуратність, відповідальність, розважливність. Довго коливаються при прийнятті рішення і ретельно обмірковують свої дії.

Застрагаючий тип — довго затримують свої почуття гнів, лють, страх і так само довго і яскраво переживають свої досягнення. Відрізняються вразливістю й злопам'ятністю. Вони можуть пробачити образу, але ніколи не забудуть її.

Збудливий тип — постійно незадоволені, дратівливі. Не вміють керувати собою, що часто призводить до конфліктів.

Здібності. Здібності вимірюються шляхом вирішення певних завдань.

Вони поділяються на два види:

Загальні формуються розвитком інтелекту. До них відносяться працьовитість і працездатність, уважність, зібраність, гнучкість розуму адаптація та вміння орієнтуватися у важких життєвих ситуаціях.

Спеціальні здібності — це розвиток до певного типу діяльності.

Спрямованість. Це куди саме спрямовано діяльність людини, буває спрямованість на себе, на задачу і на спілкування. Тут важливо визначити потреби в певній спрямованості мотивів людини.

Інтелектуальність. Це ядро інтелекту — забезпечує реалізацію здатності людини оцінювати ситуацію, приймати рішення відповідно зі своєю поведінкою. Структура інтелекту залежить від віку, освіти та індивідуальних особливостей.

Емоційність. Поділяється на волю та емоції. Розум і воля підкоряються нам, а емоції виникають поза нашої волі і бажань. Ми можемо приховувати емоції і показувати їх назовні, але завдяки цьому вони не слабшають. Керувати емоціями необхідно, вони поділяються на: афект, власне емоції, почуття, настрій, стрес.

Уміння спілкуватися. Це насамперед процес взаємодії людей. Вміння людини спілкуватися з оточуючими характеризується як комунікабельність. Кожна людина, незалежно від свого віку і статусу повинна вміти знайти спільне в розмові, вміти знаходити позитивну спрямованість для вивчення навколишнього світу. Спілкування може бути вербальним - в різних формах і невербальних - мімікою, жестами. Діляться на види - діалог, масове, групове, анонімне; канали - зоровий, слуховий, за допомогою дотиків - тактильний і за допомогою відчуття свого тіла - сомато-сенсорний.

Самооцінка. Людина оцінює свої здібності, вчинки і можливості. Вона може бути заниженою, завищеною або адекватною, що буває досить рідко. Тому як ви себе оцінюєте, знаєте та самоусвідомлюєте впливатиме на виконання даної роботи.

Процедура виконання Відповідно перерахованим вище структурним компонентам, а також ознайомивши з прикладом (*додаток 1*) складіть власний психопортрет.

Хід виконання

Висновок: _____

ДОДАТОК 1

Мій психологічний портрет

Пройшовши та проаналізувавши деякі тести та поцікавившись думкою оточуючих про мене людей можна сказати наступне.

Я людина дуже товариська, постійно шукаю контакту з людьми, нових знайомств. Легко йду на контакт і завжди знаходжу тему для розмови. Не люблю довго залишатися на одинці з собою, бо тоді починаю осмислювати своє життя, вчинки, можливості, що часто призводить до депресії. Я багато чим захоплююсь, цікавлюсь дуже різними речами, люблю розширювати свій світогляд до чого б це не відносилось. Коло моїх знайомих дуже широке і різне, об'єднує людей з різними світоглядами та переконаннями, різних субкультур. Найкращих друзів не маю, бо ділитися своїми думками, почуттями та життям не хочу. Про те добрих знайомих багато. Не можу впустити когось у свою душу, бо завжди переживаю все у собі. Але буває, що заводжу розмову про хвилююче, але, напевно, не для того, щоб почути пораду чи співчуття, а просто тому, що не можу все тримати у собі. Я схильна до активної діяльності, тому як пізнаю світ на власному досвіді. Люблю бути у центрі уваги і подій, вмію радіти життю. Хоча іноді вмикається розум і я зайвий раз зупиняюся, відговорюючи себе від того чи іншого вчинку, рішення. При ухваленні рішень та постановці якогось завдання приймаючи рішення, керуюсь логікою, неупереджена, об'єктивна, прагну активно радитися з оточуючими, беру їх думку до уваги, аналізую всі факти і після того тільки приймаю остаточне рішення, впевнившись що зробила як найкраще в даній ситуації. Не самовпевнена (хоча зі сторони виглядаю такою), зайвий раз піду на компроміс, якщо вважатиму це вдалим вирішенням проблеми. Мені властиво спочатку висловитися, а потім осмислити виголошене. Тому часто жалкую про сказане. Мені притаманний образ командувача, наглядача у колективній справі. Володію швидше вольовими, чим м'яким характером, здатна залишатися незворушною і стриманою в ситуаціях, в яких

інші втрачають самовладання. Можу використовувати жорсткість у поведінці для отримання якісного, найкращого і швидкого результату, за що часто потім звинувачую себе, але вибачаюся рідко, і скоріше перед людьми з якими мене майже нічого не пов'язує, а ніж перед близькими. І я пишаюся своєю об'єктивністю, при тому що часто звинувачують у байдужості та жорстокості. Маю таку властивість вводити свої корективи в будь що, починаючи від чийхось планів, ідей закінчуючи прикрашанням ялинки чи просто інтер'єру. Роблю це не через те, що зроблено чи задумано не «помоєму», а тому що вважаю що можу-на зробити краще, люблю не стандартні рішення у всьому. Отже тут можна зробити висновок, що я – екстраверт, логік.

У сприйманні світу, інформації я віддаю перевагу прагматичному, утилітарному підходу, тобто маю сенсорне сприйняття. Мені подобається відчувати, відчувати запах, чути, бачити, пробувати на смак. Вважаю за краще фокусувати увагу на деталях та фактах. Ставлю чіткі запитання і чекаю таких же чітких і точних відповідей.

Я належу до ірраціонального типу у сприйманні інформації та прийняття рішень. Веду вільний спосіб життя і планування не є моєю кращою стороною. Залишаю все на «як буде, так і буде», наче зайвий раз побоюючись зробити щось не так, боюся взяти життя у свої руки та робити \ жити так, як вважаю за потрібне. Легко пристосовуюсь до змін, навіть люблю їх, як в житті так і в спілкуванні. І моя невизначеність гнітить мене. Для того, щоб укластися в строк, роблю ривок в останню хвилину. Не люблю, коли мене чимось зобов'язують. Не кваплюся з ухваленням рішення. Робота не має для мене сенсу, якщо вона не цікава. Не завжди доводжу почату справу до кінця, бо часто втрачаю цікавість до початого. Але працездатна коли того вимагають.

Маю творчий потенціал. Дивлюся на все з досить іншої точки зору, аніж інші... бо намагаюся завжди дивитися з декількох точок зору. Завжди готова допомогти. В одязі рідко дотримуюся стандартів, чи моді, чи чийсь думки. Спідниця стає сукнею, а дитяча куртка – модним піджачком, – це про мене. Намагаюсь не робити поспішних висновків про людину, поки не матиму змогу з нею поспілкуватися \ познайомитися.

Роблячи висновок можна сказати, що дуже часто думка оточуючих не співпадає з реальною мною, через те, що дуже багато хто не знає справжньої мене. Друзі вважають мене товариською, цілеспрямованою, хоча я не вважаю себе такою. Для деяких я душа компанії, для деяких миле, не зіпсоване життям янголя, для деяких психічно неврівноважена. Дуже емоційна і не завжди виходить це приховати, а іноді навіть і не намагаюся це приховувати. Ось така я.

Практична робота № 3

Тема: «Дослідження професійної спостережливості»

Мета: сформувані знання про спостереження як про метод цілеспрямованого пізнання людини та сприяти розвитку спостережливості як професійної якості.

Завдання: виконати 3 вправи та тест на дослідження власної спостережливості.

Хід виконання.

Вправа 1. На основі цього висновку визначте: а) що було об'єктом спостереження? б) яка мета спостереження? в) при яких обставинах велося спостереження?

На основі тривалих спостережень за

Вправа 2. Визначте вид спостереження (наведіть власний приклад)

Приклад. У вивчала особливості життя В процесі досліджень спостерігач При цьому в кількох випадках були зафіксовані....

1. За позицією спостерігача

2. _____

3. _____

Вправа 3. «Прочитайте» міміку дівчини і запишіть значення кожного виразу обличчя, згідно їх нумерації (див. Мал.) в таблицю. Перевірте результати з істинними значеннями мімічних виразів обличчя (додаток 2) та оцініть власну спостережливість або прогнозованість.

Рис. 83. Тест (FMST)

Мал. Міміка дівчини.

Таблиця

Значення виразу обличчя	Щастя	Інтерес	Здивування	Рішучість	Збентеження (Зніяковілість)
Ваша відповідь					
Правильна відповідь					

Значення виразу обличчя	Відраза	Збентеження (Зніяковілість)	Щастя	Рішучість	Страх
Правильна відповідь	I	II	III	IV	V
Значення виразу обличчя	Гнів	Здивування	Інтерес	Презирство	Смуток
Правильна відповідь	VI	VII	VIII	IX	X

Значення виразу обличчя	Гнів	Смуток	Відраза	Презирство	Страх
Ваша відповідь					
Правильна відповідь					

ЕСТ «Чи спостережливі Ви?»

Інструкція : прочитайте запитання і виберіть один з варіантів відповіді.

1. Ви заходите в іншу установу:
 - а) звертаєте увагу на розміщення столів і стільців;
 - б) звертаєте увагу на точне розміщення предметів;
 - в) розглядаєте розміщені на стінах предмети.
2. Зустрічаючись з людиною, Ви:
 - а) дивитесь їй в обличчя;
 - б) непомітно оглядаєте її з ніг до голови;
 - в) звертаєте увагу лише на окремі частини обличчя (очі, ніс...).
3. Що Ви запам'ятовуєте і відчуваєте, перебуваючи на природі?
 - а) кольори;
 - б) небо;
 - в) почуття радості чи смутку, що охоплювало Вас тоді?
4. Прокинувшись зранку від сну, Ви:
 - а) відразу згадуєте, що слід сьогодні зробити;
 - б) згадуєте, що наснилося;
 - в) обмірковуєте те, що відбулося вчора.
5. Потрапляючи у громадський транспорт, Ви:
 - а) проходитье вперед, не дивлячись ні на кого;
 - б) розглядаєте тих, хто сидить поряд;
 - в) обмінюєтесь словами з тим, хто стоїть поряд.
6. На вулиці Ви:
 - а) спостерігаєте за транспортом;
 - б) дивитесь на фасади будинків;
 - в) спостерігаєте за перехожими.
7. Коли Ви розглядаєте вітрини, то:
 - а) цікавитесь лише тим, що може Вам знадобитися;

- б) розглядаєте те, що Вам у даний момент не потрібно;
в) кілька разів розглядаєте кожен предмет.
8. Якщо Вам у будинку необхідно щось знайти, то Ви:
а) зосереджуєтесь на тому місці, де, як Ви передбачаєте, могли залишити цей предмет;
б) шукаєте всюди;
в) просите інших допомогти Вам.
9. Розглядаючи старі групові фотографії Ваших близьких, Ви:
а) хвилюєтесь;
б) Вам стає смішно;
в) Ви намагаєтесь упізнати тих, хто є на фотографії.
10. Уявіть, що Вам пропонують зіграти у невідому азартну гру, Ви:
а) пробуєте навчитись грати;
б) спочатку погоджуєтесь, а потім відмовляєтесь;
в) взагалі не граєте.
11. Ви на когось чекаєте в парку і:
а) спостерігаєте за тим, хто поряд з Вами;
б) читаете газету;
в) про щось думаєте.
12. У зоряну ніч Ви:
а) розглядаєте сузір'я;
б) бездумно дивитесь на небо;
в) взагалі на небо не дивитесь.
13. Читаючи книгу, Ви:
а) позначаєте олівцем те місце, до якого Ви дочитали;
б) залишаєте закладку;
в) довіряєте своїй пам'яті.
14. Про своїх сусідів Ви пам'ятаєте:
а) їхнє ім'я та по батькові;
б) їхню зовнішність;
в) ні те, ні інше.
15. Побачивши сервірований стіл, Ви:
а) захоплюєтесь його вишуканістю;
б) перевіряєте, чи все є на своєму місці;
в) дивитесь, чи всі крісла розставлені так, як потрібно.

Ключ: Підрахуйте бали відповідно до таблиці і визначте їхню суму.

№ запитання	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Варіанти відповіді	а	3	5	10	10	3	5	3	10	5	10	10	10	10	3
	б	10	10	5	3	5	3	5	5	3	5	5	5	5	10
	в	5	3	3	5	10	10	10	3	10	3	3	3	3	5

Опрацювання даних.

Інтерпретація:

150-100 балів. Безперечно, Ви надзвичайно спостережливі. Разом із тим Ви здатні аналізувати себе, свої вчинки. Ви в змозі з великою точністю оцінити іншу людину.

99-75 балів. У Вас досить розвинена спостережливість, але все ж, даючи оцінку, Ви іноді виявляєте упередженість. І це Вам заважає у точній і адекватній оцінці подій.

74-45 балів. Вас не дуже цікавить те, що приховується за зовнішністю, манерою поведінки, хоча, під час спілкування у Вас не виникає яких-небудь серйозних психологічних проблем, пов'язаних із упередженістю.

Менше 45 балів. Ви абсолютно не цікавитеся думками тих, хто поруч із Вами, бо надто зайняті, Вам ніколи аналізувати навіть власні вчинки, не говорячи про чужі. Те, що відбувається навколо, не привертає Вашої уваги.

Висновок: _____

Практична робота № 4

Тема: «Наукове дослідження та його етапи»

Мета: сформувати знання про особливості послідовності проведення наукового дослідження.

Матеріали: автореферати аспірантів (пошукувачів) психологів, які розміщені в мережі Інтернет.

Інструкція: В групі з 2 осіб поетапно розкрити схему наукового дослідження, що проводив аспірант чи пошукувач спеціальність «Психологія», використовуючи матеріали, які відображені в авторефераті. Приклад схеми подається:

Автор наукового дослідження: *Пуцак Юлія Андріївна*

І. Постановка наукової проблеми:

- 1) формулювання теми дослідження: *«Психолого-педагогічні способи пониження емоційної напруженості у першокурсників ВНЗ»;*
- 2) формулювання загальної гіпотези. *Гіпотеза дослідження – пропонується корекційна програма, що охоплює систему позааудиторних занять, спрямованих на розвиток адекватної самооцінки та навчання методам самоконтролю, сприяє пониженню емоційної напруженості у першокурсників.*
- 3) визначення об'єкта та предмета дослідження. *Об'єкт дослідження – емоційна напруженість осіб юнацького віку. Предмет дослідження – психолого-педагогічні способи корекції емоційної напруженості у першокурсників ВНЗ.*
- 4) формулювання загальної мети дослідження. *Мета дослідження – виявлення особливостей емоційної напруженості у першокурсників ВНЗ та*

теоретичне обґрунтування, розробка й апробування комплексної програми її корекції.

II. Теоретичний аналіз проблеми:

1)

Хід виконання

Висновок:

III. Емпіричне дослідження проблеми:

2)

Хід виконання

Висновок:

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

Індивідуальна робота передбачає підготовку есе, тез доповіді обсягом до 5-ти сторінок тексту.

Есе, тези доповідей, визначені змістом практичних занять і виконується до практичного заняття з відповідної теми.

№ з/п	Тематика
1	Історія дослідження експериментальної психології.
2	В. Вундт і перша експериментальна психологічна лабораторія.
3	Становлення експериментальної психології в Україні.
4	Експериментальні дослідження пізнавальної сфери.
5	Експериментальні дослідження емоційно-вольової сфери і поведінкових реакцій (А. Бандура, Д. Лі і Е. Аронсон).
6	Експериментальні дослідження особистості (Л. Фестенгер і Дж. Карлсміт; Дж. Дарлі і С. Бетсон).
7	Експерименти з вивчення впливу групи на особистість (Соломон Аш).
8	Дослідно-експериментальна діяльність дошкільників.
9	Поведінкові експерименти за участі дітей.
10	Мова та стиль наукової роботи. Академічний етикет.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ ТЕЗ

Обсяг 2 - 5 стор. формату А-4 у текстовому редакторі Microsoft Word for Windows 6.0, 7.0, 97, 2000, 2003, 2007; шрифт – Times New Roman, розмір – 14; міжрядковий інтервал – 1,5; абз. відступ – 1,25 см; поля – 2 см.

- Послідовність розміщення матеріалів у тезах доповіді: назва тез (великі літери, шрифт – напівжирний); прізвище та ініціали автора (ів) (шрифт – напівжирний); місце навчання; місто, в якому знаходиться навчальний заклад, країна; текст.

- Назва файлу має бути підписана українською мовою відповідно до прізвища та ініціалів автора тез (наприклад, Іваненко С. М. _тези)

- Використана література (без повторів) оформлюється в кінці тексту під назвою «Література:». У тексті виноска позначаються дужками із вказівкою в 57

них прізвище автора через кому рік видання та через двокрапку сторінку, наприклад: (Федорчук, 2003: 45).

Зразок оформлення тез доповіді:

Іванов П. А. (Одеса, Україна)

ІНТЕРАКТИВНА СПРЯМОВАНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У тезах обґрунтовано необхідність цілеспрямованого формування в майбутніх соціальних працівниках інтерактивної спрямованості як складової їхньої професійної спрямованості.

Ivanov P. (Odessa, Ukraine)

INTERACTIVE PURPOSEFULNESS OF SOCIAL WORKERS

The article is based the necessity of purposeful forming of interactive purposefulness as the formation of professional tendency for the future social workers.

Необхідність у кваліфікованому спілкуванні з клієнтами висуває особливі вимоги до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, до форм і методів її здійснення тощо. Як відомо, «інтерактивний» означає заснований на взаємодії; інтерактивність – діяльність, що має чітко виражену соціальну спрямованість; інтеракція – характеристика діяльності, в якій беруть участь два або більше суб'єктів; відпрацювання тактики та стратегії взаємодії, організація спільної діяльності людей [1, с. 105].

ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Сидоренко Т. І. Інтерактивна спрямованість як науковий феномен. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. Запоріжжя, 2020. № 30. С. 3–11.

РОЗДІЛ 3

КОНТРОЛЬНІ ЗАСОБИ ПЕРЕВІРКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИЧНОЇ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Розуміння експериментальної психології.
2. Предмет та об'єкт експериментальної психології.
3. Якісний і кількісний аналіз результатів дослідження.
4. Класифікація методів психологічного дослідження.
5. Характеристика основних методів психологічного дослідження.
6. Структура психологічного дослідження: проблема, об'єкт, предмет, цілі й задачі дослідження.
7. Основні види гіпотез в психологічному дослідженні.
8. Складання програми та власне планування психологічного дослідження.
9. Проблема інтерпретації результатів дослідження.
10. Загальна характеристика методу спостереження в психологічних дослідженнях.
11. Загальна характеристика методу бесіди в психологічних дослідженнях.
12. Поняття експерименту та квазіексперименту.
13. Експериментальні змінні.
14. Контроль змінних в експерименті: види, форми, методи.
15. Проблема валідності психологічного дослідження. Види валідності.
16. Бездоганний експеримент.
17. Фактори, що загрожують зовнішній й внутрішній валідності експерименту й їх контроль.
18. Надійність й репрезентативність експериментальних даних.
19. Репрезентативність експериментальної вибірки. Стратегії побудови вибірки.
20. Схеми порівняння в експерименті.
21. План експерименту й його значення для контролю змінних.
22. Загальна характеристика квазіекспериментальних планів.
23. Загальні принципи побудови багаторівневих й факторних експериментів.
24. Загальні принципи побудови кореляційних досліджень.
25. Основні типи квазіекспериментальних досліджень в сучасній психології.
26. Основні поняття й методи статистичної обробки результатів психологічних досліджень.
27. Основні вимоги до представлення результатів дослідження.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

Тестові завдання, які можуть бути використані для проміжного і підсумкового контролю знань.

1. Експериментальна психологія-це наука, що характеризується вивченням:

- А) специфіки експериментального дослідження
- Б) методів психологічного дослідження
- В) системи методів і методик, що застосовуються в дослідженнях
- Г) всі твердження вірні

2. Спосіб пізнання наукової істини, заснований на науковому методі:

- А) прикладне дослідження
- Б) наукове дослідження
- В) пошукове дослідження
- Г) реальне дослідження

3. Наукове дослідження, спрямоване на вирішення проблеми, яку даним методом ніхто раніше не намагався вирішити, – це:

- А) пошукове
- Б) критичне
- В) уточнююче
- Г) відтворювальне

4. Метод збирання фактів у спеціально створених умовах, що забезпечують активний прояв психічних явищ, що вивчаються, - це:

- А) спостереження;
- Б) експеримент
- В) вимір
- Г) тест

5. Виберіть ознаки, які не стосуються експерименту:

- А) активність дослідника (дослідник викликає психічне явище стільки разів, скільки необхідно для перевірки гіпотези)
- Б) заздалегідь продумана штучна ситуація
- В) пасивність випробуваного
- Г) спільна діяльність експериментатора та випробуваного

6. Вид експерименту, у ході якого здійснюється активне становлення досліджуваної властивості, - це:

- А) польовий
- Б) лабораторний
- В) констатуючий

Г) формуючий

7. Відповідність конкретного дослідження прийнятим стандартам (бездоганному експерименту) – це:

- А) валідність
- Б) надійність
- В) репрезентативність
- Г) стабільність

8. Виберіть правильне визначення гіпотези:

- А) конкретизація теоретичного припущення в термінах залежної, незалежної та додаткової змінних
- Б) науково обґрунтоване припущення, що вимагає спеціального доказу для свого остаточного затвердження як теоретичного положення
- В) припущення, спрямоване на експериментальне підтвердження чи спростування наявності причинно-наслідкових зв'язків між змінними
- Г) всі твердження вірні

9. Дослідження, що передує новій серії, під час якого перевіряється якість методики та плану, виявляються побічні змінні та уточнюються експериментальні гіпотези - це:

- А) відтворююче дослідження
- Б) пошукове дослідження
- В) пілотажне дослідження
- Г) уточнююче дослідження

10. Науково-практичний метод психологічного виміру, що складається з кінцевої серії коротких завдань, спрямований на діагностику індивідуальної виразності властивостей та станів – це:

- А) спостереження;
- Б) експеримент
- В) вимір
- Г) тест

11. Група осіб або окрема людина, що є випробуваним у дослідженні-це:

- А) об'єкт дослідження
- Б) предмет дослідження
- В) суб'єкт дослідження
- Г) мета дослідження

12. Складне наукове або практичне питання, яке вимагає вирішення, колишні спроби вирішення якого не можна визнати цілком задовільними-це:

- А) предмет дослідження
- Б) об'єкт дослідження

- В) проблема дослідження
- Г) мета дослідження

13. Вид дослідження, що передбачає підбір та вивчення літератури на тему з наступним систематичним викладом та аналізом опрацьованого матеріалу, розрахованого на те, щоб у повному обсязі подати та критично оцінити дослідження, присвячені обраній темі - це:

- А) оглядово-аналітичне дослідження
- Б) оглядово-критичне дослідження
- В) теоретичне
- Г) емпіричне

14. Наукове дослідження, спрямоване на розробку, обґрунтування та перевірку на практиці за критеріями надійності, валідності, точності та однозначності деякої нової психодіагностичної методики або створення методики, що формує деяку психологічну якість – це:

- А) методологічне дослідження
- Б) оглядово-критичне дослідження
- В) теоретичне дослідження
- Г) емпірично-пояснювальне дослідження

15. Цілеспрямоване, планомірно здійснюване сприйняття об'єктів, у пізнанні яких зацікавлена особистість, є:

- А) експериментом
- Б) контент-аналізом
- В) спостереженням
- Г) методом аналізу продуктів діяльності

16. Коротке, стандартизоване психологічне випробування, у результаті якого робиться спроба оцінити той чи інший психічний процес чи особистість загалом, - це:

- А) спостереження;
- Б) експеримент
- В) тестування
- Г) самоспостереження

17. Активне втручання дослідника у діяльність піддослідного з метою створення умов встановлення психологічного факту називається:

- А) контент-аналізом
- Б) аналізом продуктів діяльності
- В) бесідою
- Г) експериментом

18. Спосіб дослідження структури та характеру міжособистісних відносин людей на основі виміру їх міжособистісного вибору називається:

- А) контент-аналізом
- Б) методом порівняння
- В) методом соціальних одиниць;
- Г) соціометрією

19. Вперше експериментальну психологічну лабораторію було відкрито:

- А) У. Джемсом
- Б) Г. Еббінгауз
- В) В. Вундтом
- Г) Х. Вольфом

20. Перша у світі експериментальна лабораторія розпочала свою роботу:

- А) у 1850 р.
- Б) у 1868 р.
- В) у 1879 р.
- Г) у 1885 р.

21. Можливість дослідника викликати якийсь психічний процес чи властивість є головною перевагою:

- А) спостереження
- Б) експерименту
- В) контент-аналізу
- Г) аналізу продуктів діяльності

22. Встановлювати найбільш загальні математико-статистичні закономірності дозволяє:

- А) контент-аналіз
- Б) аналіз продуктів діяльності
- В) бесіда
- Г) експеримент

23. Активно змінювана у психологічному експерименті характеристика називається змінною:

- А) незалежною
- Б) залежною
- В) зовнішньої
- Г) побічної

24. Оцінка узгодженості показників, одержуваних при повторному тестуванні тих самих випробуваних і тим самим тестом або еквівалентною його формою, характеризує тест з його точки зору:

- А) валідності
- Б) достовірності
- В) надійності
- Г) репрезентативності

25. Змінні, які вимірює експериментатор, називають:

- А) незалежною змінною
- Б) залежною змінною
- В) побічною змінною
- Г) додатковою змінною

26. Який метод статистичного аналізу даних дозволяє виявляти вплив різних факторів на досліджувану ознаку:

- А) кореляційний аналіз
- Б) дисперсійний аналіз
- В) регресивний аналіз
- Г) факторний аналіз

27. Яке з видів психологічних досліджень направлене на отримання практичного ефекту в конкретних ситуація життєдіяльності людини?

- А) теоретичне
- Б) прикладне
- В) емпіричне
- Г) експериментальне

28. Методологія наукового дослідження – це вчення про:

- А) методи дослідження
- Б) методики дослідження
- В) принципи пізнання
- Г) методи і принципи пізнання

29. Метод експерименту належить до:

- А) організаційних
- Б) інтерпретаційних
- В) емпіричних
- Г) методів обробки даних

30. Обов'язковими психометричними характеристиками особистісного опитувальника є:

- А) надійність, валідність, вірогідність
- Б) надійність, валідність, репрезентативність
- В) діагностичні цілі і призначення тесту
- Г) надійність, валідність, конструктивність

Ключ відповідей до тестового завдання:

1	Г	11	А	21	Б
2	Б	12	В	22	Г
3	А	13	А	23	А
4	Б	14	А	24	В

5	В	15	В	25	А
6	Г	16	В	26	А
7	А	17	Г	27	Б
8	Г	18	Г	28	Г
9	В	19	В	29	В
10	Г	20	В	30	В

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Основні етапи розвитку експериментальної психології як науки.
2. Етапи психологічного дослідження.
3. Об'єкт, предмет, мета та завдання психологічного дослідження.
4. Метод спостереження: сутність, вимоги, види, переваги та недоліки
5. Метод експерименту: сутність, вимоги, види, переваги та недоліки
6. Метод бесіди: сутність, вимоги, переваги та недоліки.
7. Метод інтерв'ю: сутність, вимоги, переваги та недоліки.
8. Метод анкетування: сутність, вимоги, переваги та недоліки.
9. Метод тестів: сутність, види, вимоги, переваги та недоліки.
10. Біографічний метод: сутність, вимоги, переваги та недоліки.
11. Методи психологічного дослідження: сутність, види, умови вибору, переваги та недоліки кожного з методів.
12. Методологія психологічного дослідження.
13. Аналіз наукової літератури як умова підготовки психологічного дослідження.
14. Планування психологічного дослідження.
15. Первинна обробка даних експериментального дослідження.
16. Методи математичної статистики у психологічному дослідженні.
17. Етичні принципи та правила проведення психологічного дослідження.
18. Наочне представлення даних психологічного дослідження.
19. Методологічні принципи психологічного дослідження.
20. Метод експерименту: сутність, види, вимоги, переваги та недоліки.
21. Інтерпретація результатів психологічного дослідження.
22. Гіпотези психологічного дослідження.
23. Класифікація видів експериментів.

24. Констатуючий та формуючий експеримент.
25. Види гіпотез психологічного дослідження та вимоги до їх формулювання.
26. Види змінних у психологічному експерименті.
27. Назвіть переваги експерименту як методу психології.
28. Охарактеризуйте поняття «незалежна змінна» та «залежна змінна» експериментального дослідження (НЗ; ЗЗ).
29. Сформулюйте особливості експериментального спілкування.
30. Охарактеризуйте види експериментальних планів.
31. Взаємодія експериментатора та піддослідного (респондента) під час дослідження.
32. Проблема вимірювання в експериментальному дослідженні: вимірювальні шкали.
33. Методи математичної статистики у експериментальному дослідженні.
34. Валідність та надійність експериментального дослідження
35. Поняття статистичної значущості та статистичного критерію.
36. Кореляційний аналіз як метод обробки даних психологічного дослідження.
37. Охарактеризуйте основні завдання експериментальної психології на сучасному етапі розвитку науки.

ГЛОСАРІЙ

Валідність - це властивість експерименту, що забезпечує достовірність отриманих результатів.

Валідність дослідження - оцінка проведеного емпіричного дослідження з погляду "правильності" його організації і тим самим можливості вважати отримані результати і зроблені висновки достовірними.

Валідність експерименту (від лат. *validas* — міцний) — базова характеристика експерименту як його відповідність ustalеним нормам та стандартам, прийнятим у експериментальній психології.

Гіпотеза (від грец. *hypothesis* — основа, припущення) — логічне припущення про існування явища, причини його виникнення або наявності та характер зв'язку між двома чи більше явищами.

Експеримент (лат. *experimentum* — проба, досвід) — науково поставлений дослід зі спостереження досліджуваного явища в точно врахованих умовах, що дають змогу стежити за перебігом явища, вимірювати і реєструвати зміни, багато разів відтворювати його при повторенні цих умов.

Експериментальна вибірка — частина популяції, відібрана за суворими правилами, унаслідок чого її структура максимально збігається зі структурою генеральної сукупності за основними якісними характеристиками і контрольними ознаками.

Експериментальний план — тактика експериментального дослідження, втілена в конкретній системі операцій його планування.

Залежна змінна — предмет психологічного експериментального дослідження, те явище, зміни в якому спричиняються експериментальними маніпуляціями.

Змінна в психологічному експерименті - це реальність, зміни якої можуть бути виміряні, зафіксовані і представлені у вигляді реєстрації частоти виникнення тих чи інших показників і характеристик в поведінці досліджуваного.

Інтерпретація – сукупність значень (смислів), які приписуються певним чином різним даним.

Квазіексперимент - експеримент з обмеженими формами контролю (умов незалежної змінної і побічних змінних).

Кількісний (математико-статистичний) аналіз — сукупність процедур, методів опису і перетворення дослідницьких даних на основі використання математико-статистичного апарату.

Кореляція - статистична міра зв'язку, рівна варіації стандартизованих змінних.

Математична статистика — наука, що вивчає методи розкриття закономірностей, властивих великим сукупностям однорідних об'єктів, на основі їх вибіркового обстеження.

Методологія науки (від грец. *methodos* — шлях пізнання, дослідження та *logos* — поняття, учення) — система принципів побудови та способів організації наукового дослідження.

Методи психологічного дослідження — спеціально розроблені інструменти для вивчення психічного.

Метод аналізу продуктів діяльності — система дослідницьких процедур, спрямованих на збір, систематизацію, аналіз та тлумачення продуктів діяльності людини.

Незалежна змінна (фактор) — експериментальний вплив, безпосередня маніпуляція в експерименті.

Психологічний експеримент (від лат. *experimentum* — проба, дослід) — метод психологічного дослідження, що ставить на меті встановлення каузальних (причинно-наслідкових) залежностей між явищами.

Теорія (від грец. *theoria* — спостереження, споглядання, дослідження) — вища форма наукового знання як логічно впорядкована система знань та уявлень про частину реальності.

Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Бушуєва Т.В. Експериментальна психологія: Навчальний посібник. Київ; Ніжин, 2019. 247 с.
2. Бушуєва Т. В. Основи наукових психологічних досліджень: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., К., 2017. 244 с.
3. Горбунова В.В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях: Навчальний посібник / В. В. Горбунова – К.: «ВД «Професіонал», 2017. 208 с.
4. Експериментальна психологія: навч. посібник / Уклад.: Н.М. Гуцуляк, М.М. Корнівська. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. 88 с.
5. Копець Л. Класичні експерименти в психології. Навчальний посібник для студентів ВНЗ. Видавництво : Києво-Могилянська академія. Київ, 2020. 283с.
6. Максименко С., Носенко Є. Експериментальна психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 360с.
7. Малхазов О. Р. Експериментальна психологія: практичний посібник. К.: Талком, 2020. 321 с.

Допоміжна

1. Бедан В.Б. Експериментальна психологія: практикум для студентів-психологів факультету психології, політології та соціології НУ «ОЮА». Одеса: Фенікс, 2021. 89 с.
2. Бедан В. Б. Експериментальна психологія. Курс лекцій : для студентів-психологів факультету психології, політології та соціології / В. Б. Бедан. Одеса : НУ «ОЮА», 2020. 102 с.
3. Боснюк В.Ф. Експериментальна психологія: курс лекцій. Х.: НУЦЗУ, 2018. 192 с.
4. Експериментальна психологія: Курс лекцій / Уклад. О. В. Романенко. Київ, 2017. 146 с.
5. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби: [метод. рек.] / авт.-упор.: В. М. Горленко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко, І. І. Ткачук; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 106 с.
6. Сазонова А.В. Організація експериментальної діяльності дітей дошкільного віку. Психолого-педагогічні науки. 2020. № 3. С. 98-104.
7. Основи психодіагностики: метод. рек. з навч. дисц. / Уклад.: А. Весельська, Г. Кострікіна, Л. Котлова, Г. Хворова. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 31 с.
8. Туриніна О.Л. Методологія та методи психологічного дослідження: Навчально-методичний посібник. Київ, 2018. 206 с.
9. Шатирко Л.О. Експериментальна традиція психології навчання в Україні. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 325 с.

10. Фесун Г. С., Радчук В. М., Канівець Т. М. Методи психологічних досліджень: навч.-метод. посібник / уклад.: Чернівці: Чернівецький національний університет, 2018. 192 с.
11. Gozli, D. Experimental Psychology and Human Agency. Springer International Publishing, 2019.
12. Advances in Experimental Social Psychology. / James M. Olson (Editor), 1st Edition, Academic Press, 2018.
13. Grange J.A., Does Task Activation in Task Switching Influence Inhibition or Episodic Interference? // Experimental Psychology, 2018, vol. 65, pp. 393- 404. <https://doi.org/10.1027/1618-3169/a000423>.

Інформаційні ресурси

1. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL : <http://www.mon.gov.ua>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіційний сайт URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Одеська національна наукова бібліотека : офіційний сайт. URL : <http://odnb.odessa.ua/>.
4. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт. URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>
5. Етичний кодекс Української Спільки психотерапевтів / [Електронний ресурс] : <http://www.usp.lviv.ua>.
6. Етичні положення Європейської Асоціації психотерапевтів / [Електронний ресурс]: <http://www.psyter.org>.
7. Портал «У психолога» [Електронний ресурс] :http://upsihologa.com.ua/tytarenko_crisis2.html.

Сторож Вікторія Василівна

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ «ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»**

Методичні рекомендації